

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง :
กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
SANGHA'S PARTICIPATION FOR COMMUNITY DEVELOPMENT ACCORDING TO
SUFFICIENCY ECONOMY CONCEPT OF DONKOY DAMNOEN SADUAK DISTRICT,
RATCHABURI PROVINCE

^[1]พระใบฎีกาสนธยา ธมฺมวโร PraBaideeka Sontaya Thammawaro

^[2]พระครูวิสุทธธานันทคุณ Phrakhru Wisutthanantakhun

^[3]พระสมุทรวชิรโสภณ Phra Samutrawachirasophon

^[1] ^[2] ^[3]วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ratchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: govit4586@gmail.com

Article Received: August 12, 2023. Revised: December 18, 2023. Accepted: December 20, 2023.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของกรวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากประชาชน (อายุ 18 ปีขึ้นไป) อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3 บ้านชายราง ชุมชนตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 293 คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และในส่วนของกรวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความพอประมาณอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเงื่อนไขคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ พบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้านซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3) ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่าประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตมีรายจ่ายมากกว่ารายรับทำให้ต้องกู้หนี้ยืม

สินมาใช้ทั้งในระบบและนอกระบบผู้นำชุมชนแต่ละคนมักมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันซึ่งทำให้งานที่เกี่ยวข้องกับส่วนร่วมของชุมชนมีการพัฒนาช้าในบางโอกาสความมีเหตุผลของผู้นำชุมชนไม่เหมือนกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งทำให้ความพร้อมเพียงในการพัฒนาชุมชนบางอย่างไม่เร่งตัวกันในการบริหารงานต่างๆ ขาดผู้เชี่ยวชาญการให้คำแนะนำในการพัฒนาและความรู้ด้านต่างๆ ทำให้การพัฒนาไม่ดีพอและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พบว่า ส่งเสริมอบรมให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนให้มีการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตภายในกรอบรายได้ของตนเอง และหลีกเลี่ยงการเสียด่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไปกับสิ่งของที่ไม่จำเป็น การพิจารณาแก้ไขปัญหอย่างถูกวิธีและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันเมื่อเกิดปัญหาเล็กน้อยภายในชุมชน ปลุกฝังให้คนในชุมชนมีการใช้จ่ายอย่างประหยัด ความซื่อสัตย์สุจริต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ออกาสกับผู้ที่เคยทำพลาดรณรงค์ให้คนในชุมชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, พระสงฆ์, การพัฒนาชุมชน, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

The objectives of research paper were 1) to study satisfaction with the Participation of Monks in Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province 2) to study compare's satisfaction with the Participation of Monks in Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province classify by personal factors 3) to study the problem obstacles and suggestion of development satisfaction with the Participation of Monks in Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province classify by personal factors. The research methodology was the mixed method research that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from people (18 years old or older) residing at Village No. 3, Ban Chai Rang, Don Kruai Sub-district Community, Damnoen Saduak District, Ratchaburi Province, totaling 293 people. The statistics were used for the data analysis through frequency percentage mean sigma and qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 9 key informants and analyzed the data through the content analysis technique. The findings of this research were as following; 1) The Participation of Monks in Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy: A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province overall was found in high level with average at mean of 4.14 when considering the aspect found that the aspect with the highest mean was moderation at mean of 4.17 the aspects with the lowest all aspect the aspects that moral conditions at mean of 4.12. 2) Compare's satisfaction with the Participation of Monks in

Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province classified by gender age educational background and occupation found that there were no differences in all aspects which rejects the hypothesis. 3) The problems and obstacles for the Participation of Monks in Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province as following: most people in the community have a low income that is not enough for subsistence, having more expenses than income, resulting in the need to borrow debt to use both in and outside the system. Each community leader often has different opinions causing work related to community participation to develop slowly. In some respects the rationality of community leaders is not the same as the social and economic changes in the community which do to be ready only to develop some communities that are not aligned with each other. In various administrations, there is a lack of experts to provide advice on development and knowledge in various fields, resulting in insufficient development and suggestions for the Participation of Monks in Community Development According to Sufficiency Economy Philosophy : A Case Study of Don Kruai Community Damnoensaduak District, Ratchaburi Province found that promote training and educate people in the community to spend in their lives within their own income bracket and avoid spending everyday expenses on unnecessary items. Considering how to solve problems in the right way and knowing how to forgive each other when there is a small problem within the community. Cultivate people in the community to spend sparingly, honesty, generosity to spread Giving opportunities to those who have made mistakes. Campaigning for people in the community to go to temples to practice Dharma and open opportunities for people in the community to express their opinions about the activities that occur in the community.

Keywords: Participation, Sangha's, Community Development, Sufficiency Economy

บทนำ

ในสมัยโบราณสังคมไทยพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับและศรัทธาจากประชาชนคนไทยมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน หากมองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่าชาวบ้าน เมื่อประสบปัญหาหรือเกิดความทุกข์ร้อนใด ไม่ว่าจะผ่านทางกายหรือทางจิตใจ ก็จะไปวัดพบพระสงฆ์ เพื่อขอคำปรึกษาและระบายความทุกข์ หน้าที่บทบาทของพระสงฆ์ในส่วนนี้สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้แทบทุกอย่าง (พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร์ อธิปญโญ), 2554) เพราะฉะนั้น วัดและพระสงฆ์ในอดีตจึงมีบทบาทมากพระสงฆ์เป็นทั้งครูสอนหนังสือ อบรมศีลธรรม ศิลปะ วิชาชีพ รักษาชาวบ้านที่เจ็บป่วยไม่สบายประนีประนอมความให้กับ

ชาวบ้านที่เกิดกรณีพิพาทกัน สงเคราะห์คนชราและเด็กกำพร้าที่ไม่มีใครเลี้ยงดู นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เป็นนักวิชาการเกษตรที่คอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์และฝึกวิชาชีฟต่างๆ ให้กับชาวบ้าน ภาระหน้าที่เหล่านี้แม้จะไม่ปรากฏในพุทธบัญญัติโดยตรงแต่ก็มีความสำคัญในการช่วยเหลือชาวบ้านและชุมชนที่พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน (บุญทิพย์ สิริธรรณี, 2556)

ต่อมาความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุจากประเทศตะวันตก ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านยึดติดในวัตถุสิ่งของ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นการเห็นแก่ตัวมากขึ้น และมีค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ย่อมทำทุกวิถีทางเพื่อจะได้มาซึ่งวัตถุ โดยไม่คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษและผลเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม นอกจากนั้นแล้วระบบเศรษฐกิจที่พัฒนามาจากอารยธรรมตะวันตก ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการบริหารประเทศ ปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาจากวัดไปสู่โรงเรียน ดังนั้น การเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่ชาวบ้านเคยได้รับการอบรมจากวัด จึงเริ่มลดน้อยลง เพราะสภาพสังคมไม่เอื้อให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์อย่างในอดีต ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนจากสภาพการดังกล่าวทำให้พระสงฆ์ผู้ซึ่งเคยมีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาด้านต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นเพียงที่พึ่งทางพิธีกรรมและเป็นแหล่งมอมเมาชาวบ้าน ให้ยึดติดในไสยศาสตร์เป็นการซ้ำเติมชาวบ้านเข้าไปอีกจากปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ให้เหมือนครั้งอดีตที่ผ่านมา

พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยการสอดแทรกหลักธรรมะเข้าไปประยุกต์ใช้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยใช้หลักวิถีชีวิตให้อยู่อย่างพอเพียงตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบได้ด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ให้สามารถผลิตหรือบริโภคด้วยดี ทั้งทางด้านพฤติกรรม คุณธรรมและปัญญา อันนำคนในชุมชนออกจากปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน สามารถดำรงตนอยู่อย่างพอเพียง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ที่สำคัญสามารถยกระดับการพัฒนาจิตใจไปอีกระดับหนึ่ง คือ จากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่พอเพียงสำหรับตน เป็นการแบ่งปันช่วยเหลือความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชน (เกษม วัฒนชัย, 2558) ตามหลักพุทธธรรมที่เน้นการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (อหิงสธรรม) การบริโภคที่เน้นหลักพอประมาณเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป (โภชน มัตตัญญูตา) การกระจายรายได้ที่เน้นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (ทาน) หลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ส่งผ่านโดยพระสงฆ์เป็นการเน้นพัฒนาด้านจิตใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว มีผลต่อสุขภาพจิตเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อสุขภาพกายและจิตใจ บทบาทหน้าที่หลักที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของตนเองแล้วบทบาทหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ การช่วยเหลือสังคมชุมชน เนื่องด้วยพระสงฆ์มีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอาศัยอยู่กับคฤหัสถ์ด้วยการออกบิณฑบาตเพื่อยังอัตภาพให้ดำรงอยู่ได้ จึงมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ในชุมชนสังคมนั้นๆ พระสงฆ์จึงมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือสังคมชุมชนเพื่อให้คนในสังคมชุมชนนั้น สามารถยกระดับคุณภาพพฤติกรรมทางกาย จิตใจ และปัญญาให้ประณีตขึ้น (อภิชัย พันธเสน, 2558)

ปัญหาสำคัญ คือ แม้ว่าทางราชการไทยเองจะได้มีการกำหนดแผนพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน มีการจัดทำตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องมาแล้วบ้างแต่ก็ยังไม่เกิดผลมากนักในทางปฏิบัติ รวมทั้งขาดความต่อเนื่องในการบริหารและการให้ความสำคัญที่จะประกาศใช้เป็นนโยบายระดับชาติและกำหนดให้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง ในส่วนของการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกินดีอยู่ดี บางอย่างของรัฐบาล (โดยเฉพาะนโยบายประชานิยม) ก็นำมาซึ่งปัญหาที่ยุ่งยากที่ต้องตามแก้ไขกันเป็นเวลานานและไม่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงอย่างยั่งยืนได้ด้วยเหตุผลนี้เศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ถูกกำหนดเป็นวาระสำคัญของชาติในระดับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาในท้องถิ่น เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งส่งเสริมให้ทุกหน่วยงานในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะวัดให้ได้มีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรม

ต่างๆ ในชุมชน เช่น ด้านอุดมการณ์ การรวมกลุ่ม การผลิต การแปรรูป การตลาด การลงทุน การอนุรักษ์ วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจากสิ่งที่ไม่คุ้นเคยในชุมชนนำมาสู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งความพอเพียงให้สามารถเกิดขึ้นได้ในชุมชน วัด และพระสงฆ์จึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นหน่วยกิจกรรมทางศาสนาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นจึงมีวัดและพระสงฆ์เข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อม (องค์การบริหารส่วนตำบลดอนกรวย, 2564)

จากประเด็นของปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อหาแนวทางส่งเสริมสถาบันพุทธศาสนาให้มีบทบาทร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นรวมทั้งชุมชนตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จึงเป็นการสมควรทำการศึกษาย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยขยายความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนเพื่อให้ได้มีโอกาสของการพัฒนาองค์ความรู้และความใกล้ชิดกับชุมชนบริการความรู้วิชาการแก่ชุมชนที่เป็นไปตามบทบาทสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่จะศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3 บ้านชายราง ชุมชนตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวนทั้งหมด 1,095 คนโดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling)
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 รูป/คน จำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มที่ 1 ช่างราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐสังกัด อบต.ตำบลดอนกรวย กลุ่มที่ 2 ประชาชนที่ประกอบอาชีพชาวสวน กลุ่มที่ 3 ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขาย และกลุ่มที่ 4 นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 2) สร้างเครื่องมือ 3) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยผ่านการพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบ ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของ

เครื่องมือ โดยมีผลการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.80-1.00 4) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) กับผู้ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย และนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92 5) นำเครื่องมือไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ประกอบด้วยเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 5 ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open-End Question)

3.2 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อิงวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยข้อมูลจากแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบที่มีโครงสร้าง โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบบริบท (Context) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ทั้ง 5 ด้าน ในภาพรวมในระดับปฏิบัติมากที่สุด ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในภาพรวม

ที่	ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ด้านความพอประมาณ	4.17	0.50	มาก
2	ด้านมีเหตุผล	4.14	0.46	มาก
3	ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว	4.13	0.49	มาก

4	ด้านเงื่อนไขความรู้	4.15	0.48	มาก
5	ด้านเงื่อนไขคุณธรรม	4.12	0.48	มาก
	ภาพรวม	4.43	0.37	มาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสูงสุด ได้แก่ ด้านความพอประมาณ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีรายละเอียดของแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านความพอประมาณ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำให้ชุมชนรู้จักปฏิบัติตนไม่ให้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยไปตามแฟชั่นจนเกินฐานะของตนเอง อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอันดับต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำให้ชุมชนรู้จักการบริโภคสิ่งของต่าง ๆ อย่างพอประมาณ เช่น เสื้อผ้า โทรศัพท์มือถือ รองเท้า เป็นต้น 2) ด้านมีเหตุผล อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำให้ชุมชนรู้จักแก้ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอันดับต่ำสุด ได้แก่ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำให้ชุมชนวางแผนการใช้จ่ายเป็นประจำล่วงหน้าทุกเดือน อยู่ในระดับมาก 3) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำให้ชุมชนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถนำพาชุมชนผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคได้ อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอันดับต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำให้ชุมชนมีการเก็บออมเงินเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน อยู่ในระดับมาก 4) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำชุมชนศึกษาข้อมูล คติวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบก่อนทุกครั้งในการตัดสินใจลงทุน อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอันดับต่ำสุด คือ มีพระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำชุมชนให้รู้จักการวางแผนในการใช้ชีวิต 5) ด้านเงื่อนไขคุณธรรม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ พระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำชุมชนในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยตระหนักในเรื่องคุณธรรม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอันดับต่ำสุด คือ มีพระสงฆ์มีการสั่งสอนแนะนำชุมชนโดยการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้ในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานการวิจัย พบว่า

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 4 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

3.1 ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีดังนี้ 1) ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่น้อยเพียงพอต่อการดำรงชีวิตมีรายจ่ายมากกว่ารายรับทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้ทั้งในระบบและนอกระบบ 2) ผู้นำชุมชนแต่ละคนมักมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันซึ่งทำให้งานที่เกี่ยวข้องกับส่วนร่วมของชุมชนมีการพัฒนาช้าในบางอย่างความมีเหตุผลของผู้นำชุมชนไม่เหมือนกัน 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งทำให้ความพร้อมเพียงในการพัฒนาชุมชนบางอย่างไม่ร่งตัวกันในการบริหารงานต่างๆ ทำให้มีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา 4) คนในชุมชนขาดความรู้ความสามารถเพียงพอในการพัฒนาชุมชนมาและขาดผู้เชี่ยวชาญในการให้คำแนะนำในการพัฒนาและความรู้ด้านต่างๆ ทำให้การพัฒนาไม่ดีพอ 5) คนในชุมชนบางส่วนยังไม่สามารถเลิกสิ่งอบายมุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำร้ายตัวเอง และสังคมโดยรวม

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 1) ส่งเสริมอบรมให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนให้มีการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตภายในกรอบรายได้ของตนเอง และหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไปกับสิ่งของที่ไม่จำเป็น 2) ใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาอย่างถูกวิธีและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันเมื่อเกิดปัญหาเล็กน้อยภายในชุมชน 3) ควรจะมีการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีการใช้จ่ายอย่างประหยัด อดออมรู้จักแบ่งปันส่วนในการใช้เงินส่งเสริมฝึกสอนให้ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเสริมและหารายได้พิเศษจากอาชีพเสริม 4) เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน 5) ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต, มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้โอกาสกับผู้ที่เคยทำพลาดรณรงค์ให้คนในชุมชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม ในวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ เทศนาธรรมในเรื่องของโทษของอบายมุขต่างๆ ในวันพระ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเชื่อมั่นในศักยภาพของสมาชิกในชุมชนในฐานะมนุษย์ที่มีความสามารถในการยกระดับการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ นับเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาที่มุ่งพัฒนาคน และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกลายเป็นต้นแบบของการพัฒนาให้กับประชาชนและสร้างความกินดีอยู่ดี จนประชาชนสามารถอยู่ได้และไม่ฝักใฝ่ลัทธิใดๆ ทรงพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่แก่ประชาชนไทยในปี พ.ศ. 2537 เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของ

เกษตรรายย่อยของประเทศ ต่อมาหลังจากภาวะเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 พระองค์ได้พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้พระราชทานคาถาอธิบายต่อมาในภายหลัง โดยมีความหมายในแนวทางนี้ “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติถึงประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกในยุคของโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมไปถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งในภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบครอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ในขณะที่เดียวกันก็จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตและรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ในทางด้านวัตถุสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปณิธาน สืบสาน รักษา ต่อยอด โครงการในพระราชดำริทั้งปวง “สิ่งใดที่ยังเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ต้องดำเนินการและขับเคลื่อนต่อไป”

ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุลโก (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสาคร” จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับที่ ขวัญมณฑล ตอนขวา (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย” จากผลการวิจัยพบว่า น้ำหนักองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีค่ามากที่สุด คือ องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รองลงมาคือด้านความมีเหตุผล และด้านความพอประมาณ ตามลำดับโดยมีเงื่อนไขด้านความรู้ มากกว่าเงื่อนไขด้านคุณธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับที่ กานดา เตชะชั้นหมาก (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยามีเจตคติต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมาก และสอดคล้องกับที่วิชุดา ชูศรีवास (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 5 ด้าน ดังนี้ (1) การลดรายจ่าย (2) การเพิ่มรายได้สมาชิกในชุมชน (3) การออม (4) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับงานวิจัยของศาลีนา บุญเกื้อ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องการถอดบทเรียนและวิเคราะห์อัตลักษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกมิติ ทั้งผู้บริหารและคณะครูน้อมนำมาเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Whole School Approach) โดยมุ่งให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่กิจกรรมในสถานศึกษา พัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

มันคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม ให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืน

ดังนั้น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงอันนำไปสู่การพัฒนาที่มีสมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน และที่สำคัญเศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะนำไปประยุกต์หรือปรับใช้กับสังคมในทุกระดับไม่ใช่เฉพาะสังคมเกษตรเพียงอย่างเดียว เป็นทางรอดของสังคมไทยที่ส่งผลต่อการเกิดความเข้มแข็งของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือฐานรากของสังคมเป็นเศรษฐกิจที่มีการบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิต จิตใจ สิ่งแวดล้อมและสังคม สามารถพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานศักยภาพของตนเอง ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจและเป็นเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ สมัครงานสามัคคีภายในชุมชนเดียวกันและที่สำคัญคือ เป็นเศรษฐกิจที่แก้ไขปัญหาความยากจนเพราะประชาชนพอมี พอกิน ทุกคนร่วมใจกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์คือ ความสมดุลได้ แก่ สมดุลชีวิต สมดุลโรงเรียน สมดุลในชุมชนและความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคมทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานราก ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดสังคมเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ ภายใต้อุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่ประชาชนจะต้องมีความรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความตระหนัก รู้จักคิดเป็น ทำเป็นและแก้ไขปัญหาเป็น มีความรอบคอบ รอบรู้และมีคุณธรรม

2. ผลการเปรียบเทียบศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานการวิจัย พบผลการวิจัยว่า

2.1 ผลการเปรียบเทียบศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากเงื่อนไขเกี่ยวกับเพศชายและเพศหญิงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อาจเป็นปัญหาต่อความคิดเห็นศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพราะศักยภาพพระสอนศีลธรรม อาจทำให้ความคิดเห็นของเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกันได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องผลการวิจัยของพระครูปลัดอุดม โอภาโส (2554) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า เพศ อายุ และระดับชั้นของนักเรียน มีผลให้ความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมควรกำหนดเนื้อหาสาระของการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับเวลาในการเรียนการสอน

2.2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้วยเหตุที่ พระสงฆ์ในเขตอำเภอดำเนินสะดวกให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนที่มุ่งสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับภูมิปัญญาทุกสาขาอาชีพ ด้วยความเมตตาแก่เวไนยสัตว์ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ปฏิบัติหน้าที่ให้ประชาชน มีจิตอาสาและส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ส่งเสริม สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าอย่าง

ยั่งยืน และต่อต้านการทำลายสิ่งแวดล้อม ในชุมชน รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนให้น่าอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น มีการจัดกิจกรรม เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ สอดแทรกศีลธรรมเพื่อสร้างความเจริญอกงามในวิถีชีวิต จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดเก็บ อนุรักษ์ โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ เผยแผ่ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลทุก ๆ ด้าน จึงส่งผลให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับที่ พระอธิการนิพนธ์ สุนตจิตโต (เชียงใหม่) (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลบ้านเลือกอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ปัญหา อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ประชาชนบางคนยังดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ อุปสรรคจากระแสวัตถุนิยม และประชาชนบางคนทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ควรเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจแก่ประชาชนโดยเน้นการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของยาเสพติด โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ควรส่งเสริมวิถีชีวิตที่เนิ่นสุขนิยม มากกว่าวัตถุนิยม และควรสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในโอกาสที่ได้แสดงธรรม ทั้งในวัดและภายนอกวัดเพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม นำริ้นรมย์การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้ และสอดคล้องกับที่อุเทน เจริญภูมิ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานและขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม ซึ่งถึงแม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ยังคงดำรงอยู่ถึงในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านการบริการสังคมอื่นๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อก่อให้เกิดการบูรณาการภายในชุมชนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง พระสงฆ์จึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างในการขับเคลื่อนให้ไปไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้อย่างครอบคลุมนั่นเองหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการ

ดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคมปัจจุบัน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย คือ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตามรายด้านของการวิจัย ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ แนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านความพอประมาณ ได้แก่ การร่วมมือสนับสนุนในการจัดกิจกรรมงานประเพณีเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน จัดหาแหล่งทุนหรือระดมทุนจากหลายๆ ส่วนภาครัฐ หรือภาคเอกชน สร้างความร่วมมือกันระหว่างพระสงฆ์ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครชุมชนเพื่อขับเคลื่อนช่วยเหลือสังคมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ด้านความมีเหตุผล แนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านมีเหตุผล ได้แก่ ใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาอย่างถูกวิธีและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อการเลือกกิจกรรม โดยการประชาสัมพันธ์ และชักจูงให้ประชาชนในชุมชนเห็นความสำคัญ เน้นให้ชุมชนใช้จ่ายเงินเท่าที่จำเป็นเว้นสิ่งที่ไม่ควรจ่าย และปลูกฝังให้ชุมชนรับฟังความคิดเห็นเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิต

3. ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว แนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ได้แก่ มีการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีการใช้จ่ายอย่างประหยัด อดออมรู้จักแบ่งปันชวนใน การใช้เงิน มีการประจวบร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อหาทางรับมือและแนวทางแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม และจัดให้มีกลุ่มอาสาเพื่อให้เป็นต้นแบบ เพื่อนำเสนอให้บุคคลอื่นๆ ได้ศึกษาเป็นต้นแบบ

4. ด้านเงื่อนไขความรู้ แนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในชุมชน นำหลักความรู้ เข้ามาแนะนำผู้นำชุมชนเพื่อนำไปจัดทำแผนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนมีการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้คำแนะนำ และมีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน อยู่เสมอ

5. ด้านเงื่อนไขคุณธรรม แนวการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต, มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้โอกาสกับผู้ที่เคยทำพลาด การพัฒนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและควรค่าแก่การรักษาของชุมชน อมรบททางด้านคุณธรรมให้แก่คนในชุมชนให้มีความเมตตาต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความซื่อสัตย์ ประกอบอาชีพสุจริต

และจัดให้ประชาชนเข้าอบรมปฏิบัติธรรม เพื่อศึกษาหลักธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจ ดั่งองค์ความรู้ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 คณะสงฆ์พระสังฆาธิการจังหวัดราชบุรีควรวางด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนทรัพยากร จิตสำนึก ความรู้สึกถึงความพอเพียงในการดำเนินชีวิต สร้างภูมิคุ้มกัน การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา และประชาชนมีส่วนร่วมเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมให้สอดคล้องเป็นเนื้อเดียว หรือเข้าไปอยู่ในยุทธศาสตร์ของการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 หน่วยงานราชการทั้งภาครัฐและเอกชนควรสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน และชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคการเกษตรสามารถพึ่งพาตนเองได้และเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง

1.3 ผู้นำชุมชนควรสร้างกิจกรรมทางสังคมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

1.4 หน่วยงานราชการควรให้ความสำคัญด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตร ให้เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคการเกษตร บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สร้างสรรค์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการองค์กรตามหลักธรรมาภิบาล และปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งในยุคปัจจุบัน ในด้านต่างๆ เช่น ความร่วมแรงร่วมใจ ความยั่งยืนของการพัฒนา เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง อาจเลือกศึกษาในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน หรือในกลุ่มประชากรอื่น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ และสร้างองค์ความรู้แบบองค์รวม ขณะเดียวกันก็สามารถศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร นอกจากที่ได้ศึกษาไว้แล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กานดา เต๊ะชั้นหมาก. (2556). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- เกษม วัฒนชัย. (2558). การเรียนรู้แท้และพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ขวัญกมล ดอนขวา. (2557). แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- บุญทิพย์ สิริธรรังศรี. (2556). บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมให้ประชาชนดูแลตนเอง. ไบลา. 4(7). 34-36.
- พระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (สมจิต อธิปญโญ). (2554). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์อนุรักษ์ ชีรสกโก. (2556). การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการนิพนธ์ สุนตจิตโต (เชียงวงศ์). (2564). การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในตำบลบ้านเลือกอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชุดตา ชูศรีवास. (2559). การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ.
- ศาลินา บุญเกื้อ และนนทกาญจน ชินประห์ชัย. (2557). การถอดบทเรียนและวิเคราะห์: อัตลักษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา. รายงานการวิจัย. ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลดอนกรวย. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564). แหล่งที่มา <http://dky.go.th/public/centermodules/data/loadattach/id/273/seq/7> สืบค้นเมื่อ 30 ก.ย. 2564.
- อภิชัย พันธเสน.(2558). พุทธเศรษฐศาสตร์วิวัฒนาการและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทองเกษม.

อุเทน เจริญภูมิ. (2561). การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. วารสารชุมชนวิจัย. 12(1). 191-202.